

การขึ้นสู่อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

3.1 การรัฐประหารเมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1957)

3.2 การปฏิวัติเมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 (ค.ศ. 1958)

3.1 การรัฐประหารเมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1957)

3.1.1 สาเหตุของการรัฐประหาร; ความเสื่อมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อาจจะสรุปประเด็นที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการรัฐประหารเมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ออกเป็น 2 ประการด้วยกันคือ

ก. มรสุมทางการเมืองในตอนปลายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งก่อให้เกิดการแตกสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ โดยเฉพาะการแข่งขันชิงไหวชิงพริบระหว่างทหารกับตำรวจ ตลอดจนการให้เสรีภาพที่เกินขอบเขตในยุคต้นประชาธิปไตย

ข. การเลือกตั้งสกปรก ไม่บริสุทธิ์ ไม่ยุติธรรม เมื่อ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 และมรสุมต่าง ๆ ทางการเมืองที่ติดตามมาภายหลังการเลือกตั้งดังกล่าว

ก. มรสุมทางการเมืองในระยะปลายสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2498-2500) ทั้งที่กล่าวมาแล้วว่าในระยะปลายสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประมาณปลายปี พ.ศ. 2498 (ค.ศ. 1955) ประเทศไทยถูกรอบค้อมไปด้วยบรรยากาศแห่งประชาธิปไตยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม จักจำแนกอย่างมาจากยุโรปและอเมริกา มาสร้างขึ้นในประเทศไทย ภายหลังที่เขากลับจากเดินทางรอบโลก ลักษณะของบรรยากาศประชาธิปไตยที่สำคัญ ได้แก่ การประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง เมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2498 (ซึ่งหลังจากประกาศ

ประชาธิปไตยดังกล่าวเป็นเครื่องมือหาคะแนนนิยมจากประชาชนโดยหวังที่จะเป็นผู้ชนะในการเลือกตั้งที่จะมาถึงในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1957) อีกด้วย²

เป็นที่น่าเสียดายที่บรรยากาศแห่งประชาธิปไตยดังกล่าวนี้ถูกหีบยัดให้แก่ประชาชนอย่างกระทันหัน ประชาชนกลับตัวไม่ทัน ทำให้การใช้เสรีภาพต่าง ๆ ที่ได้รับมานั้นออกมาในรูปที่เกินขอบเขตจนเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดไฮด์ปาร์กได้กลายเป็นโอกาสให้บรรดานักการเมืองฝ่ายค้านและพวกที่มีแนวความคิดทางการเมืองรุนแรง รวมทั้งพวกนักกวนเมือง (demagogue) ฉวยโอกาสใช้เวทีไฮด์ปาร์ก กล่าววิพากษ์วิจารณ์โจมตีการปฏิบัติงานของรัฐบาลและเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากรัฐบาลเป็นการใหญ่ เช่น เรียกร้องให้เลิกมีสมาชิกสภาประเภทที่สอง ซึ่งริเริ่มให้มีการตั้งแค่นี้หลังจากการรัฐประหารเงี้ยบเมื่อปี พ.ศ. 2494 (ค.ศ. 1951) เป็นต้นมา³ นอกจากนี้ในความสัมพันธ์กับต่างประเทศและนโยบายต่างประเทศก็ถูกกลุ่มไฮด์ปาร์กกล่าวโจมตีหนักเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา ฝ่ายไฮด์ปาร์กได้โจมตีว่าไทยถูกสหรัฐอเมริกาบังคับให้เข้าเป็นภาคีองค์การ ส.ป.อ. (SEATO) บ้างก็ว่าสหรัฐอเมริกาเป็นผู้บงการให้รัฐบาลไทยทำการกวาดล้างจับกุมผู้ต้องสงสัยว่าเป็นการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ทั้ง ๆ ที่ผู้ถูกจับบางรายไม่มีหลักฐานระบุชัดว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งอย่างไรก็ตาม ขณะที่ความรู้สึกต่อต้านของประชาชนผู้ไปฟังไฮด์ปาร์กกำลังทวีความรุนแรงและแพร่หลายไปมากขึ้นนั้น จอมพล ป. ก็พยายามออกชี้แจงต่อประชาชนให้เข้าใจโดยผ่านทางกระบอกเสียงหนังสือพิมพ์ของตน และมีอยู่คราวหนึ่งที่จอมพล ป. ถึงกับต้องส่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นไปชี้แจงบนเวทีไฮด์ปาร์กตอบโต้ชกกล่าวหาของฝ่ายค้านที่ว่าไทยเป็นอาณานิคมของอเมริกา⁴

รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระยะแรก ๆ ที่อนุญาตให้มีการเปิดไฮด์ปาร์กนั้นก็รับฟังเสียงวิพากษ์วิจารณ์ทั้งหลายจากเวทีไฮด์ปาร์กนั้นด้วยดีเพราะจอมพล ป. ถือหลักว่าถ้าจะเป็น

² Frank C. Darling, Op.cit., p p. 145 - 146.

³ วนรนิติ เศรษฐบุตร และโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 161.

⁴ Frank C. Darling, Op. cit., p. 150.

ประเทศเสรีประชาธิปไตยกันจริง ๆ แล้ว เราก็ควรจะรับฟังและให้ความสำคัญต่อความคิดเห็น
(public opinion) ภายในประเทศด้วย แต่เมื่อการไฮคิปาร์กโจมตีรัฐบาลของพวกความคิด
รุนแรงและพรรคฝ่ายค้านจะรุนแรงขึ้นทุกทีจนจอมพล ป. พิบูลสงคราม หมดความอดทนและได้สั่ง
ให้ยกเลิกกิจกรรมทางการเมือง เรื่องไฮคิปาร์กนั้นเสียในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2499 (ค.ศ.
1956)⁵ แล้วจึงดำเนินการจับกุมบรรดานักกวนเมืองทั้งหลาย (ซึ่งกำลังก่อการประท้วงเพื่อไทย
เล็ก ส.ส. ประเภทสองอยู่) ทั้งหมด รวมทั้งนายเทพ โชติพันธุ์ หัวหน้าพรรคเสรีชน และคณะซึ่ง
เพิ่งเดินทางกลับจากการเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน (จีนคอมมิวนิสต์) ก็พลอยโดนจับไปด้วยพร้อม
กับนักการเมืองฝ่ายค้านอีก 2 คน (ซึ่งเคยโดนจับและปล่อยตัวมาแล้วครั้งหนึ่ง) รัฐบาลจอมพล ป.
พิบูลสงครามได้ออกเหตุผลในการปฏิบัติการครั้งนี้ว่าเพื่อป้องกันประเทศไทยให้พ้นจากการแทรกซึม
ของคอมมิวนิสต์ซึ่งกำลังพยายามไชยรยาอากาศประชาธิปไตยที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้เป็นเครื่องมือ
ล้างกฎหมายของประเทศ และก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้นภายในราชอาณาจักรไทย อย่างไรก็ตามแม้จะ
เลิกไฮคิปาร์กแล้ว พรรคฝ่ายค้านก็ยังคงแสดงบทบาทต่อไป เช่น การเรียกร้องให้ปล่อยนักโทษการเมือง
เช่น นายเทพ โชติพันธุ์ และคณะ ซึ่งรัฐบาลจอมพล ป. ก็ตอบโต้แย้งไปว่าจะต้องรอฟัง
ทัศนะจากต่างประเทศเสียก่อนในฐานะที่เราเป็นภาคีองค์การ ส.ป.อ. คำตอบเช่นนี้ยิ่งทำให้บรรดา
พรรคฝ่ายค้านไม่พอใจมากขึ้นถึงกับประณามรัฐบาลจอมพล ป. ว่าปล่อยให้ต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
สหรัฐอเมริกาเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของไทย⁶

สิ่ง ทางพรรคฝ่ายค้านยังได้เรียกร้องให้เพิ่มการติดต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีน
(ซึ่งรัฐบาลอนุญาตให้กระทำได้ภายหลังการประชุมที่บันดุง) ในด้านสินค้าที่ไม่ใช่ยุทธปัจจัยที่มีอยู่เดิมให้
มากขึ้น เพราะอาจจะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของไทยซึ่งกำลังย่ำแย่ในขณะนั้นได้ ซึ่ง Frank C.
Darling⁷ ได้ให้ทัศนะว่า เป็นเพราะในขณะนั้นสหรัฐอเมริกาพยายามกระตุ้นไทยให้ค้นตัวใน

⁵ Ibid., p. 148.

⁶ Ibid., p. 151.

⁷ Ibid.

เรื่องภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ จึงได้หุ้มความช่วยเหลือทางด้านอาหารให้แก่ไทย เป็นการใหญ่และใช้สิทธิพลบับมั่งคั่งมิให้รัฐบาลไทยต้องเพิ่มงบประมาณด้านการทหารของประเทศตามไป ภาย⁸ เป็นผลทำให้เศรษฐกิจของไทยต้องอยู่ในสภาพที่ไม่สู้จะดีนักเพราะรัฐบาลเอาเงินไปหุ้มด้านการป้องกันประเทศเป็นส่วนใหญ่ เสียงเรียกร้องดังกล่าวยิ่งทวีมากขึ้นเมื่ออังกฤษได้นำขบวนพาราจากมลายา ไปขายให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นจำนวนมาก จึงมีเสียงเรียกร้องอยากให้ไทยขายยางให้แก่จีน คอมมิวนิสต์บาง แจกอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังยืนยันไม่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้องดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าไม่อยากจะให้สหรัฐอเมริกาต้องซุ่นเคื่องใจ ทั้งยังอ้างว่า ความช่วยเหลือที่ได้รับและการติดต่อค้าขายกับสหรัฐอเมริกานั้นจะยังประโยชน์ให้แก่ไทยมากกว่าจะไปค้ากับจีนบังกึ่งเสียอีก อย่างไรก็ตาม เมื่อซักจะทนต่อการเรียกร้องดังกล่าวไม่ไหว ฉะนั้นพอเดือนตุลาคม พ.ศ. 2499 (ค.ศ. 1956) แจกอมพล ป. ก็ตัดรำคาญโดยสั่งห้ามสินค้าเขาจากจีนบังกึ่งเข้ามายังประเทศไทย ซึ่งการกระทำดังกล่าวยิ่งทำให้ความรู้สึกไม่พอใจรัฐบาลของแจกอมพล ป. รวมทั้งความรู้สึกต่อต้านอเมริกันของพรรคฝ่ายค้านและประชาชนในประเทศไทยยิ่งทวีมากขึ้น ทั้งนี้และทั้งนี้ก็เพราะความต้องการของแจกอมพล ป. ที่มุ่งรักษาระนาะทางการเมืองของตนให้คงอยู่ การที่จะทำอะไรต่ออะไรลงไปนั้นก็เพื่อเอาใจสหรัฐอเมริกาไว้เป็นที่พึ่งของตน โดยพยายามหลีกเลี่ยงการทำอะไรให้รัฐบาลอเมริกันซุ่นเคื่อง

⁸ งบประมาณประจำปี พ.ศ. 2498 ของประเทศไทย กระทรวงกลาโหม ได้รับเป็นเงิน 595,104,000 บาท แต่ในปีต่อมา (พ.ศ. 2499) งบประมาณของกระทรวงกลาโหมได้รับเพิ่มขึ้นเป็น 802,143,193 บาท ซึ่งในจำนวนดังกล่าวนี้เป็นเงินป้องกันราชอาณาจักรเสีย 109,039,193 บาท (งบประมาณของกระทรวงกลาโหม ปี พ.ศ. 2498 มีใ้ระบุว่าม้เงินป้องกันราชอาณาจักรอยู่ในงบดังกล่าวด้วย) พระราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ เล่ม 72 ตอนที่ 7, 22 มกราคม 2498, หน้า 6 และ เล่ม 73 ตอนที่ 10, 27 มกราคม 2499, หน้า 6.

สำหรับทางคานสหรัฐอเมริกาในระบายนั้(ปลายปี พ.ศ. 2499 - 2500) คนอเมริกันบาง
คนก็เริ่มที่จะทราบเลื้เหลี่ยมของผู้นำฝ่ายบริหารของไทยบ้างแล้วว่า ไ้แอบนำเอาความช่วยเหลือ
ต่าง ๆ ที่ไ้รับจากสหรัฐอเมริกาไปไ้สร้างฐานอำนาจความเข้มแข็งทางการเมืองให้แกตนเอง และ
ปราบปรามฝ่ายคานที่คอคานตน โดยยกเอาการคอคู้กับภัยคอมมิวนิสต์ในประเทศเป็นเครื่องบังหน้า
ซึ่งว่าที่จริงแล้วก่อนหน้านั้เล็กน้อย (ประมาณต้นปี พ.ศ. 2499) บรรดาหนังสือพิมพ์บางฉบับในสหรัฐ
อเมริกาก็เริ่มจะทราบระแคะระคายเกี่ยวกับเงื่อนงำทางการเมืองภายในของไทยบ้างแล้ว ดังเช่น
หนังสือพิมพ์นิวยอร์กไ้ทมส์ (New York Times) ฉบับหนึ่งที่ออกในเดือนเมษายน พ.ศ. 2499
(ค.ศ. 1956) ไ้ตีบทความของนาย โรเบิร์ต อัลเดน (Robert Alden) ผู้สื่อข่าวและ
นักเขียนประจำหนังสือพิมพ์ดังกล่าว ซึ่งไ้กล่าวไปในทำนองคำหิเตียนเรื่องการคอร์รัปชัน และ
ระบบอำนาจนิยม (authoritarianism) ของคณะรัฐบาลไทย ซึ่งในประเทศไทยภายหลังจาก
บทความดังกล่าวนี้ถูกตีพิมพ์ออกเผยแพรไ้ไ้มีปฏิกริยาคัดคาน และโกรธเคืองผู้เขียนบทความเรื่องนั้มาก
แม้แต่พรรคการเมืองฝ่ายคานของไทยก็แสดงท่าทีไม่พอใจในบทความดังกล่าว รอนั้ถึงเอกอัครราชทูต
อเมริกันประจำไทย แม็ก บีชอป (Max W. Bishop) ต้องขออภัยแทนนายอัลเดน ผู้เขียนบทความดัง
กล่าว ส่วนทางฝ่ายไทย พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจไ้ได้ออกแถลงยืนยันซ้ำอีกครั้
หนึ่งว่าขอเขียนของอัลเดนไ้ไม่มีมูลความจริงแต่ประการใด¹⁰

นอกจากขอเขียนของนายอัลเดนแล้ว ต่อมาตอนประมาณต้นปี พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1957)
ก็ไ้มีแถลงการณ์ฉบับหนึ่งเป็นของนายคลีเมนต์ ดี จอห์นสตัน (Clement D. Johnston)
ประธานสภาการคานของสหรัฐอเมริกา (แถลงการณ์ฉบับนี้ไ้ออกมาภายหลังจากนายจอห์นสตัน ถลั้จากตะวันออก
เยียนประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์แล้ว) มีข้อความตอนหนึ่งไ้กล่าวถึงรัฐบาลของบาง
ประเทศในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ที่รวมมือกับสหรัฐอเมริกา ไ้ได้อโอกาสเป็นผลพลอยไ้เอาประโยชน์
จากความช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกาไ้มาไ้เริ่มสร้างอำนาจและความมั่นคงให้กับตนเอง โดยเฉพาะ
อย่างไ้ถูกไ้เห็นว่ากำลังทหารของลาว เขมร เวียดนามไ้ไ้ และประเทศไทย จะถูกพัฒนาให้เข้มแข็ง

⁹Frank C. Darling, Op.cit., p. 152.

¹⁰Ibid.

ใหญ่โตขึ้นมาค่าจุนเสถียรภาพของรัฐบาลและคณะผู้บริหารของประเทศกัวลา นอกเหนือไปจากเหตุผล
ที่อาจอยู่ เสมอว่าพัฒนาองค์กำลังขึ้นมาเพื่อปรามปรามภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ภายในประเทศโดยเฉพาะ
จอห์นสตันได้ถือโอกาสร้องขอสภาองเกรสให้สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางด้านทหารและการ
เศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ลงอย่างน้อยก็ครั้งหนึ่งสำหรับในช่วงระยะเวลา 2 ปีต่อไป จาก
รายงานของจอห์นสตัน แม้ว่าจะเป็นการกล่าวถึงสิ่งที่มีมูลความจริงอยู่บ้างสำหรับกรณีของประเทศไทย
ซึ่งน่าจะทำให้พวกฝ่ายค้านในประเทศไทยขณะนั้นพอใจ แต่กลับตรงข้ามบรรดานักวิจารณ์ฝ่ายค้าน
ในประเทศไทยได้แสดงความรู้สึกชาตินิยม แสดงความโกรธเคืองจอห์นสตัน เพราะเหตุที่ว่าจอห์นสตัน
เป็นคนของประเทศที่เป็นมิตรสนิทสนมกับประเทศไทยแท้ ๆ แต่กลับมากล่าววิพากษ์วิจารณ์ว่าหนิการ
ดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทยอันเป็นการผิดวิสัยของมิตรที่ควรจะพึงกระทำต่อกัน ความรู้สึกโกรธซึ่ง
กัวลาได้เกิดขึ้นกับคณะผู้นำของไทย คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม กว๋ย ทั้ง ๆ ที่ความนึกเห็นทั้ง
กัวลาของจอห์นสตัน เป็นเพียงทัศนะส่วนบุคคล มิใช่เป็นความเห็นของรัฐบาลอเมริกันแต่อย่างใด¹¹

ข. การเลือกตั้งที่สกปรก ไม่บริสุทธิ์ ไม่ยุติธรรม เมื่อ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 และ
มรสุมต่าง ๆ ทางการเมืองที่คึกคะมมาภายหลังจากการเลือกตั้งกัวลา

ปี พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1957) นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นปีแห่งความเสื่อมโทรมของการ
เมืองภายในประเทศไทยและความเสื่อมศรัทธาของประชาชนซึ่งมีต่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ถึงจุดสูงสุด จุดระลอกเปิดที่สำคัญของวิกฤตการณ์กัวลา ก็เนื่องมาจากการเลือกตั้งทั่วไปที่จัดให้มีขึ้น
เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ซึ่งแม้ว่าการเลือกตั้งกัวลาจะบรรลุตามความใฝ่ฝันและความ
คาดหวังของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการที่เป็นฝ่ายมีชัยในการเลือกตั้งอันหมายถึงการที่มีโอกาส
จะได้บริหารประเทศต่อไปอีกสมัยหนึ่งก็ตาม แต่เสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังการเลือก
ตั้งผ่านพ้นไปแล้ว ทำให้ดูเหมือนว่าชัยชนะของพรรคเสรีมนังคศิลา (พรรคฝ่ายรัฐบาล จอมพล ป.)
ซึ่งได้ที่นั่งมากที่สุดถึง 83 จาก 160 ที่นั่งนั้น¹² เป็นสิ่งที่ไ้มาด้วยความไม่บริสุทธิ์ เพราะมีเสียง

¹¹ Ibid., p. 153.

¹² ขจักษ์ บุรุษพันธ์, เรื่องเดิม, หน้า 258.

กล่าวกันว่า การเลือกตั้งครั้งนี้สกปรก มีการให้สินจ้างรางวัลแก่ผู้มาลงคะแนนให้แก่พรรคต่าง ๆ มีฉ้อโกง ชักชวนฝ่ายตรงกันข้ามกับตน นอกจากนั้น ความข้อความจริงที่ปรากฏหน่วยเลือกตั้งหลายแห่งไม่มีกรรมการมาประจำหน่วย บางหน่วยมีอภิสิทธิ์ชนบางกลุ่มถือโอกาสลงคะแนนแบบเวียนเทียนคนละหลายครั้ง มีการจับพลรมไฟไฟโถหลายหน่วยเลือกตั้ง หน่วยเลือกตั้งบางหน่วยคับไฟนับคะแนน บางหน่วยปิดหีบแล้วยังเปิดหีบนับคะแนนกันอีก และบางหน่วยคะแนนของผู้เลือกตั้งกลับมากกว่าจำนวนพลเมืองผู้ไปใช้สิทธิเสียอีก

เมื่อเป็นที่ประจักษ์ชัดขึ้นทุกทีว่า การเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ไม่บริสุทธิ์ ไม่ยุติธรรมเสียแล้ว ฉะนั้นคะแนนเสียงข้างมากที่พรรคเสรีมนังคศิลาได้รับมานั้นแทนที่จะทำให้ประชาชนไทยชื่นชมยินดี แต่กลับต้องเผชิญกับปฏิกิริยาที่ประหลาด ไม่เห็นด้วย เพราะบรรดาสื่อมวลชน หนังสือพิมพ์หลายฉบับรวมทั้งประชาชน ตลอดจนนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ต่างพากันเชื่อว่ารัฐบาลจอมพล ป. ใช้เล่ห์เหลี่ยมโกงการเลือกตั้งครั้งนี้ ปฏิบัติกีดกันการเลือกตั้งรุนแรงขึ้นจนถึงขั้นนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ พากันเดินขบวนประท้วง โดยมีเสียงสนับสนุนจากมหาชนและหนังสือพิมพ์ ซึ่งพากันวิพากษ์วิจารณ์ว่ารัฐบาลทำไม่ถูกไม่ควร และรัฐบาลจอมพล ป. ก็ไม่สามารถแก้ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการทุจริตในการเลือกตั้งด้วย ความรุนแรงจากการเดินขบวนของนิสิตนักศึกษา และจากหนังสือพิมพ์และขบวนการในครั้งนั้นได้เป็นผลกระทบบรรเทือนต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐบาลของจอมพล ป. มาก จนในที่สุดในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2501¹³ รัฐบาลจอมพล ป. จึงต้องมีคำสั่งให้ประกาศภาวะฉุกเฉินโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารในสถานการณ์ฉุกเฉินพระราชอาณาจักร พ.ศ. 2495 จากนั้นก็ได้มีการแต่งตั้ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและบัญชาการทหารบกในขณะนั้นขึ้นเป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหารให้มื่ออำนาจที่สามารถจะสั่งการได้ทั้งสามเหล่าทัพ ตลอดจนตำรวจด้วย เพื่อการปราบปรามผู้ก่อความไม่สงบ¹⁴ นอกจากนั้นรัฐบาลยังได้ออกประกาศห้ามการชุมนุมการเมืองใด ๆ ก็ตาม ตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป

¹³ นรนิติ เศรษฐบุตร และโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 181.

¹⁴ ดูเพิ่มเติมในประกาศสำนักคณะรัฐมนตรี ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ), เล่ม 74, ตอน 22, 2 มีนาคม 2500, หน้า 4.

รวมทั้งห้ามพิมพ์หรือโฆษณาข้อความและเอกสารใด ๆ อันจะก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ และต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน¹⁵

การได้รับแต่งตั้งให้กุมอำนาจในฐานะผู้บัญชาการปราบปรามผู้ก่อความไม่สงบคราวนี้เองที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่ความเป็นขวัญใจของประชาชนชาวไทย สร้างความประทับใจให้กับประชาชน¹⁶ กล่าวคือแม้ว่าตนเองแม้จะมีอาวุธและกำลังอยู่ในมือ แต่จอมพลสฤษดิ์ ก็พยายามใช้วิจรรณญาณอันรอบคอบ ไม่ใช้อาวุธเข้าปราบปรามประชาชน โดยให้เหตุผลต่อคณะรัฐมนตรีว่าคนทำไม่ได้ที่จะต้องไปปราบปรามประชาชนที่เห็นว่าการเลือกตั้งไม่บริสุทธิ์ และลุกฮือขึ้นทวงสิทธิ์ของพวกเขา อีกทั้งยังเป็นคนไทยด้วยกัน ฉะนั้นคำสั่งของจอมพลสฤษดิ์ ที่มีถึงผู้บังคับบัญชาจึงออกมาในรูปที่ว่า "... อย่าทำร้ายประชาชนเป็นอันขาดจนกว่าจะได้รับคำสั่งจากข้าพเจ้า"¹⁷

ความประทับใจอันแรกที่เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของมวลชนก็คือ จอมพลสฤษดิ์ สามารถเข้าไประงับวิกฤตการณ์ที่ใกล้จะนองเลือดระหว่างกำลังทหาร ตำรวจฝ่ายหนึ่งกับกลุ่มประชาชนและนิสิตนักศึกษาผู้เกินขอบนอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งกำลังตั้งประจัญหน้า คู่มุขกันอยู่ที่สนามมฆวาฬรังสรรค์ และอีกคราวหนึ่งก็คือความประทับใจที่มอบให้แก่ศาสตราจารย์สงวนกรมหาวิทยาลัย ในคราวที่เข้าไปปราศรัยขอระงับนิสิตให้ตั้งอยู่ในความสงบในยามที่ชาติบ้านเมืองต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถึงคำปราศรัยตอนหนึ่งว่า

"... ผมมาพบกับท่าน ขอให้เราทุกคนอย่างลงมือมีความรู้สึกเหมือนกัน ผมเป็นคนหนึ่งที่เคารพความเป็นนักประชาธิปไตย พวกท่านหัวไม่มืด แต่ไม่ควรทำ มีทางอื่นที่ดีกว่านี้"¹⁸ คำปราศรัยที่ตรงไป

¹⁵ ขจักษ์ บุษหงษ์, เรื่องเกม, หน้า 261.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 279.

¹⁷ กองทัพบก, อนุสรณ์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พระนคร: บริษัทคณะกรรมการพิมพ์จำกัด, 2517) หน้า 107.

¹⁸ สมบูรณ์ วรพงษ์, จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พระนคร: เกษมสัมพันธ์การพิมพ์, 2507), หน้า 70.

ตรงมาแสดงความรู้สึกอันจริงใจของจอมพลสฤษดิ์ ในวันนั้นได้รับการตอบแทนด้วยเสียงปรบมืออย่าง
กึกก้องหอประชุมจุฬาฯ จากนั้นจอมพลสฤษดิ์ยังได้กล่าวขอรองให้นิสิตข้าราชการชั้นสู้อยู่เสาะเสียดำ
เนิน ทั้งนี้เพราะก่อนหน้านั้น นิสิตได้คล้องกริ่งเสาะเป็นการไว้อาลัยแก่ประชาธิปไตยของจอมพล ป.
พิบูลสงคราม¹⁹

จอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์ ไคตระหนักดีว่า สถานการณ์ที่รุนแรงขึ้นอันเนื่องมาจากการเกิน
ขอบของเหล่านิสิตนักศึกษาและประชาชนในครั้งกระนั้น เป็นการแสดงออกซึ่งมโนคติอันเป็นลักษณะ
แห่งความเป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริง ฉะนั้นเขาจึงพยายามใช้ความนุ่มนวลปฏิบัติต่อผู้เกินขอบ
เหล่านั้น ซึ่งเป็นผลให้เขากลายเป็นวีรบุรุษในสายตาประชาชนไปโดยไม่รู้ตัว เพราะประชาชนทั้ง
หลายในระยะนั้นพากันเริ่มศรัทธาเลื่อมใสในตัวจอมพลสฤษดิ์ เป็นครั้งแรกกว่าได้ (รวมทั้งเสียงสนับ
สนุนจากสื่อมวลชนหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ด้วย) ทำให้ความเคียดแค้นและวุ่นวายต่าง ๆ คอย ๆ บรรเทา
ลง จนในที่สุดรัฐบาลก็สามารถประกาศยกเลิกภาวะฉุกเฉินได้เมื่อ 14 มีนาคม พ.ศ. 2500
จอมพลสฤษดิ์ ได้ฝากคำพูดที่ประทับใจไว้ให้แก่ประชาชนก่อนที่จะยุบตัวเองในตำแหน่งผู้บัญชาการฝ่าย
ทหารว่า "พบกับใหม่เมื่อชาติต้องการ"²⁰ ภายหลังจากจอมพลสฤษดิ์พ้นตำแหน่งผู้บัญชาการฝ่ายทหาร
ไปแล้ว ประชาชนทั่วไปก็ยังกล่าวขวัญถึงเขาอยู่ กล่าวกันว่าช่วงเวลาตั้งแต่ 2 มีนาคม ถึง 14
มีนาคม พ.ศ. 2500 นั้น ได้ช่วยส่งเสริมฐานะของจอมพลสฤษดิ์ให้เด่นขึ้นมาเป็นลำดับ แทบว่าจะล้ม
ล้างระบอบของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ คู่แข่งทางการเมืองอีกฝ่ายหนึ่งให้หมดสิ้นไปแทบจะว่าได้²¹

อย่างไรก็ดีแม้ว่าจะมีการประกาศยกเลิกภาวะฉุกเฉินแล้ว เหตุการณ์ทางการเมืองภายใน
ประเทศไทยภายหลังจากวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2500 ก็ยังหาสงบไม่ เพราะเหตุการณ์จากการเลือกตั้ง
ไม่เรียบร้อยในเดือนกุมภาพันธ์ยังคุกรุ่นอยู่ ยังมีเสียงชุมนุม วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลไป
ต่าง ๆ นานา ทั้งในกลุ่มประชาชน นักหนังสือพิมพ์ และนักการเมือง ความเป็นประชาธิปไตยที่

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

²⁰ อนุสรณ์จอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์, เรื่องเดิม, หน้า 109.

²¹ สมบูรณ์ วรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า 72.

แท้จริงยังไม่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะยังมีการเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ และการชุมนุมต่าง ๆ อยู่²² ในขณะเดียวกันฐานะทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังคงอับลง แม้ว่าจอมพล ป. จะหันกลับไปสนับสนุนพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ให้ขึ้นมาคานอำนาจกับจอมพลสฤษดิ์ซึ่งกำลังเริ่มจะเป็นขวัญใจประชาชนในขณะนั้น โดยที่พลตำรวจเอกเผ่าได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในคณะรัฐบาลชุดใหม่ ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ว่าการกระทรวงกลาโหม สาเหตุที่จอมพล ป. หันกลับไปสนับสนุนฝ่ายพลตำรวจเอกเผ่าอีกก็เพราะ จอมพล ป. ไม่พอใจจอมพลสฤษดิ์ ที่ไม่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลซึ่งสั่งให้ใช้กำลังปราบปรามนิสิต นักศึกษา และประชาชนผู้ก่อความไม่สงบ โดยที่จอมพลสฤษดิ์กลับปล่อยให้คลื่นของนักเดินขบวนนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่เรียกร้องให้รัฐบาลจัดการเลือกตั้งใหม่ เคลื่อนเข้าไปพึ่งประมุขำเนียบรัฐบาล การใช้วิธีการประนีประนอมกับประชาชนของจอมพลสฤษดิ์ครั้งนั้น ทำให้จอมพล ป. และบุคคลสำคัญหลายคน ในคณะรัฐบาลเห็นว่า จอมพลสฤษดิ์ คือโอกาสหาคะแนนนิยมจากประชาชน²³ ซึ่งอันที่จริงแล้ว จอมพล ป. เริ่มไม่พอใจจอมพลสฤษดิ์มาตั้งแต่ก่อนวันเลือกตั้งในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 เพราะจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งนอกจากเป็นผู้บัญชาการทหารบกและรองหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลา ได้แสดงท่าทีไม่ยอมสนับสนุนรัฐบาลในเรื่องการให้ทหารเป็นเครื่องมือในการเกณฑ์ไปลงคะแนนสนับสนุนพรรครัฐบาล โดยที่จอมพลสฤษดิ์ได้กล่าวกับบรรดาทหารผู้ใต้บังคับบัญชาของเขาว่า

"เมื่อจะเป็นประชาธิปไตยกันจริง ๆ แล้ว ขออย่าได้ขึงกับกะเกณฑ์ให้ไปลงคะแนนให้แก่พรรครัฐบาลเลย บุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในการเมืองฝ่ายค้านอาจเป็นคนก็ทำได้ เพราะฉะนั้นขอให้ทหารทุกคนได้ใช้วิจารณญาณด้วยตัวของตัวเอง ไม่ต้องไปเกรงกลัวอิทธิพลผู้ใด"²⁴

อย่างไรก็ดีภายหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี นำคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ เข้าแถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2500 แล้ว จอมพล ป. ก็พยายามที่จะบั่นทอนอำนาจทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ลงอีก โดยการออกคำสั่งเป็นหนังสือเวียนแจ้งไปยัง

²² อุตสาหกรรมจอมพลสฤษดิ์ ๕๖ ปีที่แล้ว, เรื่องเดิม, หน้า 110.

²³ นรนิติ เศรษฐบุตร และโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 184.

²⁴ ขจักษ์ บุญพันธ์, เรื่องเดิม, หน้า 278.

รัฐมนตรีทั้งหลายในคณะรัฐบาลของตนให้พิจารณาถอนตัวจากองค์การการค้าและองค์การธุรกิจต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของรัฐและของเอกชน พร้อมกันนี้จอมพล ป. ยังได้เสนอแนะเพิ่มเติมไปในหนังสือเวียนถึงกล่าวขวัญว่า ผู้ที่เป็นข้าราชการการเมืองอยู่แล้วก็ควรจะได้ลาออกจากตำแหน่งข้าราชการประจำที่เคยเป็นอยู่เดิมเสียด้วย²⁵ (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีรายได้อื่นนอกเหนือจากราชการ คือ มีกิจการค้าหลายแห่ง และที่สำคัญคือเป็นผู้อำนวยการ สำนักงานสลากกินแบ่งของรัฐบาล ส่วนตำแหน่งข้าราชการประจำ ก็ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งเป็นตำแหน่งสำคัญตำแหน่งหนึ่ง เพราะเท่ากับคุมกำลังกองทัพไว้ในกำมือทีเดียว) ปรากฏว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใฝ่มีปฏิริยาที่คัดค้านไม่เห็นด้วยกับคำสั่งดังกล่าว จึงในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2500 เสถียรภาพของรัฐบาลจอมพล ป. ก็ยิ่งสั่นคลอนยิ่งขึ้น เมื่อรัฐมนตรีที่เป็นทหาร จำนวน 5 คน พร้อมใจกันลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีที่ตนครองอยู่ อันเป็นตำแหน่งข้าราชการการเมือง (แทนที่จะถอนตัวจากวงการการค้าและลาออกจากตำแหน่งข้าราชการประจำ) รัฐมนตรีทั้ง 5 คน ได้แก่²⁶

- (1) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (ตำแหน่งข้าราชการประจำ คือ ผู้บัญชาการทหารบก)
- (2) พลโท ถนน กิตติขจร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม (ตำแหน่งข้าราชการประจำ คือ แม่ทัพกองทัพบกที่ 1)
- (3) พลตรี ประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (ตำแหน่งข้าราชการประจำ คือ รองแม่ทัพกองทัพบกที่ 1)
- (4) พลตรี ศิริ ศิริโยธิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
- (5) พลอากาศโท เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

²⁵ Frank C. Darling, Op. cit., p. 161.

²⁶ ขจักษ์ บุรุษพันธ์, เรื่องเดิม, หน้า 280.

การลาออกจากตำแหน่งข้าราชการการเมืองในครั้งนี้ทั้ง 5 คน ต่างก็มีเหตุผลคล้าย ๆ กัน จะมีแต่จอมพลสฤษดิ์ เท่านั้น ที่ให้เหตุผลผิดจากคนอื่น คือบอกว่านโยบายของตนขัดกับรัฐบาล ประกอบกับสุขภาพของตนไม่ค่อยจะสมบูรณ์นัก ส่วนอีก 4 คนที่เหลือบอกคล้าย ๆ กันว่า พวกตนมักทำงานประจำมากกว่าคานการเมือง เมื่อนายกรัฐมนตรีให้เลือกเอาอย่างเดียวกันก็ต้องเลือกเอางานประจำ²⁷ ต่อมาอีกไม่นานทั้ง 5 (อดีต) รัฐมนตรีชุดเดียวกันนี้ ยังได้พร้อมใจกันลาออกจากสมาชิกภาพของพรรคเสรีมนังคศิลาอันเป็นพรรครัฐบาลอีกด้วย พร้อมกับพ่วงเอาพรรคสมาชิกของพรรคเสรีมนังคศิลาออกจากสมาชิกภาพตามมาอีก 46 คน และต่อมายังมีลาออกตามกันมาเรื่อย ๆ จนมีจำนวนยอดรวมถึง 91 คน (ประมาณ 2/3 ของ ส.ส. ประเภท 2 ทั้งหมดที่มีอยู่)²⁸ โดยที่จอมพลสฤษดิ์ หนึ่งระชัฏ ได้ให้เหตุผลของการลาออกจากพรรคเสรีมนังคศิลาว่าพวกเขาเป็นสมาชิกสภาประเภท 2 ซึ่งองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้แต่งตั้ง จึงไม่สมควรที่จะสังกัดพรรคการเมืองใด เพราะหากภายหลังพรรคการเมืองที่พวกเขาสังกัดอยู่กลับกลายเป็นพรรคฝ่ายค้าน มิใช่เป็นพรรครัฐบาลอีกต่อไป หากเขาก็จะกลายเป็นฝ่ายค้านรัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยปริยาย อันจะเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ²⁹

เป็นที่ประจักษ์ว่าการลาออกจากตำแหน่งข้าราชการเมืองก็ดี หรือการลาออกจากสมาชิกภาพของพรรครัฐบาล (เสรีมนังคศิลา) ก็ดี ล้วนแล้วแต่เป็นทอนเสถียรภาพของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นอย่างยิ่ง เพราะบรรดาผู้ที่ลาออกนั้นส่วนใหญ่เป็นชนชั้นมันสมองของประเทศในขณะนั้น และบางคนก็เป็นนายทหารชั้นที่ควบคุมกำลังไว้ในมือ ฉะนั้นจอมพล ป. จึงพยายามจะหาทางปรองดองกับจอมพลสฤษดิ์ พร้อมทั้งให้สัญญาว่าจะดำเนินการปรับปรุงคณะรัฐบาลเสียใหม่โดยจะให้เป็นไปตามข้อเสนอแนะของคณะทหาร เพียงขอให้จอมพลสฤษดิ์ บรรดา ส.ส. ประเภท 2 และ

²⁷ ขั๊กภัย บุรุษพิทักษ์, เรื่องเดิม หน้า 281 - 282.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 284.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 283.

คณะทหารให้ความสนับสนุนรัฐบาลต่อไป ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ กลับตอบมาย่าเยี่ยงไปว่า คณะทหารจะพอใจหรือสนับสนุนต่อไปหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความเห็นของบรรดาสมาชิกเหล่านั้นว่าจะทำให้เป็นที่พอใจของประชาชนหรือไม่เป็นประมาณ ตัวจอมพลสฤษดิ์เองไม่ชอบรับรอง³⁰ คำตอบดังกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ยิ่งทำให้จอมพล ป. ว้าวุ่นใจมาก ทั้งนี้เพราะก่อนหน้านี้ (ก่อน 20 สิงหาคม 2500) คือ ภายหลังจากการเลือกตั้งสกปรกในคอนปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ได้มีลางร้ายหรือนิมิตหมายที่ไม่สู้จะดีนักเกี่ยวกับเสถียรภาพของรัฐบาลชุดนี้ เริ่มจากปฏิกริยาประท้วงการเลือกตั้งอย่างรุนแรงของนิสิตนักศึกษาและประชาชน ซึ่งเกินขอบนไปพึงประทุพพ่นยาเนียบรัฐบาล เข้าไปร้องขอให้รัฐบาลจัดการเลือกตั้งใหม่ หลังจากนั้นรัฐบาลก็ต้องเผชิญกับพฤติกรรมของบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งใช้ชื่อว่า "คณะรัฐประหารชั้นผู้น้อย" ได้ส่งจดหมายแบบหนังสือเวียนไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ แทบทุกฉบับ โดยมีข้อความสำคัญเกี่ยวกับการเรียกร้องในคำต่าง ๆ เช่น เรียกร้องให้จอมพล ป. ประสานรอยร้าวระหว่างจอมพลสฤษดิ์ ฆนะรัชต์ กับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เรียกร้องให้จอมพล ป. ชี้แจงข้อข้องใจต่าง ๆ เช่น เหตุใดจึงอนุญาตให้มิไฮคปาร์ค ฯลฯ เป็นต้น³¹ ต่อมาในเดือนพฤษภาคม คือ วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2500 ซึ่งถือว่าเป็นวันกรรมกร รัฐบาลก็โคโนใจมตีเกี่ยวกับการดำเนินการความสัมพันธ์กับต่างประเทศของไทยเป็นส่วนใหญ่ เช่น "ประเทศไทยมีอาณาเขตของอเมริกา" "ซีโต้ออกไป" "ยกเลิกพระราชบัญญัติต่อต้านคอมมิวนิสต์" ฯลฯ นอกจากนี้ต่อมาอีกไม่นานก็มีเหตุวสันตกรรมคณะหนึ่งของสหภาพโซเวียตเดินทางมาเยือนกรุงเทพฯ พร้อมกับเชื้อเชิญให้องค์การและสโมสรนักศึกษาของไทยส่งตัวแทนไปร่วมงานชุมนุมเยาวชนครั้งที่ 6 ที่กรุงมอสโคว์ สหภาพโซเวียตด้วย ซึ่งปรากฏว่ารัฐบาลไทยไม่อนุญาตให้คณะนักศึกษาไทยเดินทางไปตามคำเชิญ ทำให้บรรดาพรรคฝ่ายค้านโคโนใจรัฐบาลจอมพล ป. ว่า เป็นเพราะกลัวสหรัฐอเมริกาจะโกรธ ยอมเขามากจนเกินไป ทำให้เสมือนว่าสหรัฐอเมริกาเป็นองค์การสหประชาชาติที่ไม่ปาน เพราะไทยจะทำอะไรสักอย่างก็จะต้องคอยถามสหรัฐอเมริกาเสียก่อนว่าเห็นดีเห็นชอบด้วยหรือไม่³²

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 285.

³¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากเรื่องเดียวกัน, หน้า 275 - 277.

³²

Frank C. Darling, Op. cit., p. 163.

จนกระทั่งมาถึงเหตุการณ์ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2500 ซึ่งมีการลาออกจากราชการ
ข้าราชการการเมือง และสมาชิกภาพของพรรคเสรีมนังคศิลาทั้งรายละเอียดยกที่ไต่ถามมาแล้ว และ
หลังจากนั้นอีก 9 วัน คือในวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2500 ก็ไม่มีสิ่งบอกเหตุแห่งความไร้เสถียรภาพ
ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร³³
จำนวนประมาณ 1 ใน 5 (ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด คือ 106 คน) ได้รวมกันใช้สิทธิตาม
มาตรา 75 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้อยู่ขณะนั้น (ฉบับ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495)
เสนอขอเปิดอภิปรายซักฟอกรัฐบาลจอมพล ป. อีกครั้งหนึ่ง (ภายหลังจากเคยถูกพรรคประชาธิปัตย์อัน
เป็นพรรคฝ่ายค้านซักฟอกมาครั้งหนึ่งแล้วในวันที่จอมพล ป. นำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายต่อรัฐบาล
เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2500 และครั้งนั้นรัฐบาลจอมพล ป. ก็สามารถผ่านวิกฤติการมาได้โดย
รัฐสภาลงมติให้ความไว้วางใจแก่รัฐบาลด้วยคะแนนเสียง 144 ต่อ 4)³⁴

ในการเสนอขอเปิดอภิปรายซักฟอกรัฐบาลตามมาตรา 75 ในครั้งใหม่นี้ ได้กำหนดหัวข้อเป็น
แนวทางใหม่ไว้ 3 แนวด้วยกันคือ คำนโยบายต่างประเทศ คำนโยบายภายในประเทศ และค่าน
นโยบายเศรษฐกิจ แล้วแจกแจงรายละเอียดออกเป็นข้อคดีต่าง ๆ อีก 9 ข้อคดี เพื่อให้รัฐบาลตอบชี้แจง
ซึ่งได้แก่ข้อคดีต่อไปนี้

(1) การที่รัฐบาลชุดนี้ไม่สามารถรักษากฎหมายของบ้านเมือง เป็นเหตุให้เกิดความไม่
สงบเรียบร้อย และได้มีการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพขึ้นในประเทศ

³³ ส.ส. ส่วนใหญ่ที่ช่วยกันขอเปิดอภิปรายซักฟอกรัฐบาลคราวนี้มาจากพรรคฝ่ายค้าน 2
พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคสหภูมิ (ซึ่งจดทะเบียนก่อตั้งในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2500)
ซึ่งพรรคหลังเป็นพรรคตั้งใหม่ นำโดยนายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ ส.ส. เชียงใหม่ เป็นหัวหน้าพรรค
และนายสงวน จันทรสาขานองชายต่างบิดาของจอมพลสฤษดิ์ อดีตรัฐมนตรี เป็นเลขาธิการพรรค
และกล่าวกันว่าเป็นพรรคที่ได้รับการสนับสนุนจากจอมพลสฤษดิ์ด้วย

³⁴ ทุกรายละเอียดเพิ่มเติมได้จากรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ (ครั้งแรก)
ชุดที่ 2 หน้า 33 - 34.

(2) รัฐบาลบริหารการคลังของประเทศไทยไปในทางไม่ชอบ ทำให้ฐานะการคลังของประเทศเสื่อมโทรม จนก่อให้เกิดหนี้สินพอกพูนมากขึ้น ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรท่านหนึ่งได้กล่าวหาว่ารัฐบาลไม่มีความมั่นคงทางด้านการคลังเลย เพราะเบิกเงินเกินบัญชีตัวเงินคงคลังถึง 4,200 ล้านบาท³⁵

(3) รัฐบาลไม่สามารถบริหารกิจการด้านการต่างประเทศให้เป็นไปตามนโยบายที่แถลงไว้ และไม่สามารถดำเนินการด้านต่างประเทศโดยอิสระ ทั้งยังไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอีกด้วย ซึ่งในทัศนะที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (พระองค์วรณา) ได้พยายามชี้แจงว่าประเทศไทยกำลังเผชิญกับภัยคุกคามและเขตเหลี่ยมของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในด้านการโฆษณาชวนเชื่อ และชี้แจงย้ำว่าการที่ไทยสมัครเข้าเป็นภาคีองค์การ ส.ป.อ. (ซีโต้) นั้นมิใช่ต้องการจะไปทำร้ายหรือคุกคามต่อประเทศเพื่อนบ้านแต่อย่างใด หากแต่สนธิสัญญา ส.ป.อ. นั้น เป็นสนธิสัญญาการป้องกันโดยแท้จริง คือการป้องกันการรุกรานและป้องกันการก่อกวน นอกจากนี้สนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันก็ยังเป็นไปตามหลักที่ได้ตกลงกันที่ประชุมที่บันดุง ซึ่งในหลักข้อที่ 5 กล่าวไว้ว่าให้เคารพสิทธิของแต่ละประเทศที่จะป้องกันตนเองโดยลำพัง หรือร่วมกันตามกฎบัตรสหประชาชาติ สนธิสัญญาป้องกันตัวจึงเป็นสนธิสัญญาที่ชอบธรรม รัฐบาลได้กระทำถูกต้องแล้วตามนโยบายที่แถลงไว้ โดยอาศัยกำลังป้องกันจากสนธิสัญญา ส.ป.อ. หนา รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศยังได้ชี้แจงถึงข้อเรียกร้องให้ไทยดำเนินนโยบายเป็นกลางว่า ไทยเคยได้บทเรียนจากการวางตัวเป็นกลางมาแล้วตอนก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งก็ได้เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าความเป็นกลางนั้นไม่สามารถจะคุ้มครองประเทศได้³⁶

(4) รัฐบาลนี้ไม่สามารถจัดการศึกษาให้เป็นผลแก่ประชาชน

(5) รัฐบาลชุดนี้ไม่สามารถเพิ่มระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนตามที่แถลงไว้ ทั้งไม่มีนโยบายที่จะลดค่าครองชีพของประชาชน

(6) รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการในทางเศรษฐกิจให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชน

³⁵ สมบูรณ์ วรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า 440.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 460 - 463.

(7) รัฐบาลนี้ไม่สามารถป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน แต่ทั้งยังส่งเสริมให้มีการคอร์รัปชันมากขึ้น อันนี้ในการอภิปรายยุติ ผู้อภิปรายหลายท่านได้กล่าวพาดพิงโจมตีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของไทยหลายท่านว่ามีส่วนพัวพันกับการค้าฝิ่นเถื่อนจำนวน 20 ตัน มูลค่าประมาณ 160 กว่าล้านบาท และการค้าเบี่ยงคปดอม³⁷

(8) รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดนี้ ไม่รักษาสัจจะวาจาที่กล่าวไว้จนเป็นเหตุให้ประชาชนเสื่อมความนิยมเชื่อถือ

(9) ในการบริหารราชการของรัฐบาลชุดนี้ ได้มีทำที่สื่อให้เห็นความไม่รับผิดชอบต่อประชาชน และไม่คำนึงเจตนารมณ์ของระบอบประชาธิปไตยด้วย

อย่างไรก็ดี ตามมาตรา 75 ของรัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้อยู่ขณะนั้น ได้ระบุไว้ว่าสภาจะลงมติใด ๆ เกี่ยวกับปัญหาที่อภิปรายมิได้ กล่าวคือ เท่ากับเป็นการเปิดให้มีการพูดระบายความในใจกันเฉย ๆ ไม่มีผลอะไร เพราะสมาชิกรัฐสภาไม่มีสิทธิจะลงมติใด ๆ ในปัญหาที่เปิดอภิปราย แม้กระทั่งการลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลก็ทำไม่ได้ และฝ่ายบริหารก็มีสิทธิที่จะระงับการเปิดอภิปรายเสียเมื่อใดก็ได้ ฉะนั้นแม้ว่ารัฐบาลจอมพล ป. จะรอดพ้นจากการถูกลงมติไม่ไว้วางใจจากรัฐสภาไปได้อีกเป็นครั้งที่สองก็ตาม แต่การถูกเปิดอภิปรายซักฟอกคราวนี้ก็มิได้ทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลจอมพล ป. ซึ่งสั่นคลอนอยู่แล้วได้รับความกระทบกระเทือนยิ่งขึ้น และยังก่อให้เกิดผลอีกประการหนึ่งตามมาก็คือ ทำให้จอมพล ป. ไม่พอใจจอมพลสฤษดิ์ มากขึ้น เพราะในฐานะที่จอมพลสฤษดิ์เป็นที่ปรึกษาของพรรคสหภูมิ (ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านที่ตั้งขึ้นมาใหม่) และปรากฏว่าพรรค ส.ส. ที่เสนอขอเปิดอภิปรายซักฟอกรัฐบาลคราวนี้มี ส.ส. สังกัดพรรคสหภูมิ (ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นพรรคที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเสริมอำนาจทางการเมืองให้จอมพลสฤษดิ์) รวมอยู่ด้วย ซึ่งอันที่จริงจอมพล ป. เริ่มไม่พอใจจอมพลสฤษดิ์มาตั้งแต่ตอนที่จอมพลสฤษดิ์แสดงท่าทีไม่สนับสนุนตนเมื่อคราวเลือกตั้งเดือนกุมภาพันธ์ 2500 ครั้งหนึ่งแล้ว

สภาวะการเมืองภายในของไทยในระยะต้นเดือนกันยายน พ.ศ. 2500 อยู่ในสภาพตึงเครียดยิ่งขึ้นทุกที ภายหลังจากการลาออกของ ส.ส. ประเภทที่สองจากพรรคเสรีมนังคศิลา และการเปิด

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 436 และ 449.

อภิปรายซักฟอกรัฐบาล มีข่าวว่าการกระทำดังกล่าวทำความโกรธแค้นให้กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย คือ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจและเลขาธิการพรรคเสรีมนังคศิลาในขณะนั้นด้วย ได้คิดที่จะทำการจับกุมตัวบรรดาคณะทหารและ ส.ส. ประเภทสองที่ลาออกในครั้งนั้นทั้งหมด แต่ไม่สำเร็จเพราะคณะทหารรู้ตัวเสียก่อน จึงในวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2500 ส.ส. ประเภทสองที่ลาออกได้เปิดประชุมขึ้นที่กองบัญชาการกองพลที่ 1 และหลังประชุมเสร็จก็ได้ออกไปยื่นคำขาดต่อรัฐบาลจอมพล ป. 2 ข้อ คือ

- (1) ให้จอมพล ป. นำคณะรัฐบาลลาออกไปเพื่อให้มีการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ และ
- (2) ให้พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ สละทุกตำแหน่งไม่ว่าจะเป็นในทางการเมืองหรือราชการประจำแล้วไปอยู่ต่างประเทศเสีย

แต่ปรากฏว่ารัฐบาลจอมพล ป. ไม่ยอมตามคำขาด หน้าข้าคณะรัฐมนตรียังลงมติอีกด้วยการข่มขู่ของคณะทหารเป็นความผิดฐานกบฏในราชอาณาจักร (อ้างถึงประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 104) และต่อมากอมพล ป. ได้ให้คำตอบกลับใหม่ว่า คณะรัฐมนตรีชุดเดิมจะลาออกหมด แต่จอมพล ป. จะขอเป็นผู้ตั้งรัฐบาลชุดใหม่เสียเอง โดยอ้างว่าเพื่อผลในการรับรองรัฐบาล และเกี่ยวพันกับนโยบายต่างประเทศด้วย³⁸ เมื่อยังไม่สามารถตกลงกันได้ ต่างฝ่ายต่างก็คุมเชิงกันอยู่ จวบจนกระทั่ง 23.00 น. ของคืนวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 เมื่อสถานการณ์สูงงอมเต็มที่เห็นว่าไม่มีทางเลือกแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้นำคณะทหารเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยได้กระทำการเสร็จสิ้นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องด้วยจอมพลสฤษดิ์ ได้รับการสนับสนุนในฐานะกำลังเป็นขวัญใจประชาชนอยู่แล้ว จึงทำให้การรัฐประหารบรรลุผลสำเร็จอย่างคึกคัก ซึ่งผลปรากฏว่าจอมพล ป. หลบหนีออกนอกประเทศ ส่วนพลตำรวจเอกเผ่าถูกคณะทหารเรียกตัวมาพบแล้วขอร้องให้ออกไปอยู่ต่างประเทศ และในวันเดียวกันนั้นก็ได้รับประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

³⁸ นรนิติ เศรษฐบุตร และโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 208.

3.1.2 สภาวการณ์ภายหลังการรัฐประหาร

ภายหลังทำรัฐประหารสำเร็จแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ออกแถลงการณ์แจ้งเหตุผลที่กระทำรัฐประหารให้ประชาชนในประเทศไทรบุรี พร้อมกับส่งบันทึกแจ้งเหตุผลการรัฐประหารไปยังสถานทูตต่าง ๆ ด้วย เหตุผลสำคัญที่นำมาอ้างก็คือ รัฐบาลชุดเก่าของจอมพล ป. ไม่สามารถบริหารประเทศตามแบบอย่างอันดี เช่น ยอมให้มีการลักลอบติดต่อกับคอมมิวนิสต์จีน ยอมให้มีการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และดำเนินการเลือกตั้งที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น ส่วนในค่านโยบายต่างประเทศ คณะรัฐประหารได้แถลงไว้ว่า จะขำรงพันธะที่มีอยู่กับนานาประเทศไว้คงเดิม รวมทั้งการยึดมั่นในกฎบัตรสหประชาชาติและพันธกรณีในการเป็นภาคีองค์การ ส.ป.อ. ต่อไป³⁹

ต่อมาในวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2500 ก็มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยุบสภา แล้วแต่งตั้ง ส.ส. ประเภทที่สองขึ้นใหม่จำนวน 121 คน⁴⁰ ทำหน้าที่เป็นสมาชิกรัฐสภาไปก่อนจนกว่าจะมีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 90 วัน และในระหว่างที่รอการเลือกตั้งใหม่ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2500 ซึ่งยังไม่ถึง คณะทหารก็ประชุมกันและตกลงให้นายพจน์ สารสิน (เลขาธิการองค์การ ส.ป.อ. ในขณะนั้น) เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชั่วคราวชุด 90 วัน เพราะนายพจน์ เป็นผู้ที่ต่างประเทศให้ความเชื่อถือ เป็นกลางทางการเมือง เพราะเขาไม่ได้มีใฝ่พรรคการเมืองใด ๆ ส่วนการที่จอมพลสฤษดิ์ไม่ยอมเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีเสียเองในขณะนั้น ก็เพราะกลัวประชาชนจะเข้าใจผิดว่า ทำรัฐประหารเพราะหวังผลความเป็นใหญ่ทางการเมือง ประกอบกับตนไม่ถนัดในด้านการต่างประเทศเกรงจะเป็นปัญหายุ่งยากในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ จึงต้องเลือกบุคคลที่มีชื่อเสียงพอสมควรในด้านการต่างประเทศ เช่น นายพจน์ สารสิน เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2500 (ซึ่งปรากฏว่าพรรคสหภูมิได้มีที่นั่งมากที่สุดถึง 45 ที่นั่งจาก 160 ที่นั่ง)⁴¹ รัฐบาลชั่วคราวก็ลาออกตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญ ทั้งนายพจน์ สารสิน และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไกลภูโสธรไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่

³⁹ กุรายละเอียดยุติธรรมจาก สมบูรณ์ วรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า 77 - 80.

⁴⁰ นวนิติ เศรษฐบุตร และโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 213.

⁴¹ ชัยภักดิ์ บุรุษพัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 296. (กุรายละเอียดยุติธรรม)

จึงต้องคัดเลือกคนใหม่ ในที่สุดก็ได้นายกรัฐมนตรีคนใหม่คือ พลโทถนอม กิตติขจร รองหัวหน้าพรรค
ชาติสังคมน⁴¹ เข้ามาจัดตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่ ครั้นแล้วจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ก็เดินทางกลับไปรักษา
ตัวเพราะสุขภาพไม่ดี ณ ต่างประเทศอีก ส่วนนายพจน์ สารสิน กลับไปดำรงตำแหน่งเลขาธิการองค์
การ ส.ป.อ. ตามเดิม

อนึ่งในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 90 วันนั้น นายพจน์ สารสิน ก็ยังคงประกาศ
แนวนโยบายต่างประเทศตามแนวเกมที่รัฐบาลชุดก่อนวางไว้ คือ รักษาความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกา
และปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีอยู่ในองค์การ ส.ป.อ. รวมทั้งปฏิเสธที่จะให้การรับรองสาธารณรัฐประชาชน
จีน ตลอดจนปฏิเสธการนำนโยบายเป็นกลางเข้ามาใช้กับนโยบายต่างประเทศของไทย ขณะเดียวกันก็
พยายามเปลี่ยนความรู้สึกอันเคยมีมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ว่าประเทศไทยถูกรอบงำโดย
อิทธิพลของสหรัฐอเมริกา นายพจน์ สารสิน ได้เคยประกาศว่า ประเทศไทยจะไม่เดินตามหลังสหรัฐ
อเมริกาอีกแล้ว แต่เราจะปฏิบัติตัวตามหลักแห่งกฎหมายระหว่างประเทศ และตามกฎเกณฑ์ขององค์การ
สหประชาชาติ⁴³

3.2 การปฏิวัติเมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 (ค.ศ. 1958)

3.2.1 สาเหตุของการปฏิวัติ

พลโทถนอม กิตติขจร เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดที่
28 ของไทย (นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา) ตามประกาศพระบรมราช
โองการแต่งตั้งลงวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2501 (นายพจน์ สารสิน กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง
เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2500) และนำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ

⁴²พรรคชาติสังคมน เป็นพรรคที่จอมพลสฤษดิ์จัดตั้งขึ้นภายหลังการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อ 15 ธันวาคม
2500 ไม่นาน เป็นการดัดแปลงพรรคสหภูมิเสียใหม่ก็ว่าได้ เพราะสมาชิกที่สังกัดพรรคชาติสังคมนั้นก็คือ
อดีตสมาชิกพรรคเสรีมนังคศิลา กับสมาชิกของพรรคสหภูมิ เข้ามารวมอยู่ในพรรคเดียวกันในชื่อใหม่ว่า
"ชาติสังคมน" นั่นเอง

⁴³The Bangkok Post, September 24, 1961 in Frank C. Darling,
Op. cit., p. 182.

วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2501 อนึ่งนอกจากดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว พลโทถนอม กิตติขจร ยังเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ส่วนรองนายกรัฐมนตรี ได้แก่ พลโท ประภาส จารุเสถียร ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอีกตำแหน่งหนึ่งเช่นกัน นอกจากนั้นเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าพรรคชาติสังคมเดินทางกลับไปรักษาตัวอีก ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา เขาก็ได้มอบหมายให้พลโทถนอม (รองหัวหน้าพรรค) เป็นหัวหน้าควบคุมดูแลพรรคชาติสังคมอีกตำแหน่งหนึ่ง ส่วนเลขาธิการพรรคคงได้แก่ พลโทประภาส จารุเสถียร⁴⁴

จากการที่เป็นทหารอาชีพมาก่อนไม่ค่อยจะมีประสบการณ์ทางการเมืองและการต่างประเทศมากนัก ได้สร้างความหนักใจให้แก่พลโทถนอม กิตติขจร มีไม่น้อย อย่างไรก็ตามพลโทถนอม ก็ได้พยายามดำเนินงานบริหารประเทศโดยยึดหลักทางสายกลางรับฟังความคิดเห็นจากหลาย ๆ ฝ่าย ส่วนในค่านโยบายต่างประเทศนั้น พลโทถนอม ก็ประกาศนโยบายตามแนวของรัฐบาลชุดก่อน ๆ คือร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับมหาอำนาจตะวันตกและภาคีในองค์การ ส.ป.อ. โดยที่พยายามจะดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระให้มากขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย⁴⁵

เมื่อเราพิจารณาจากการเลือกตั้งเมื่อ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 ซึ่งดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ได้รับความชื่นชมจากประชาชนว่า การเลือกตั้งครั้งนี้ พลโทประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (ในรัฐบาลชุด 90 วัน) สามารถควบคุมการเลือกตั้งให้ดำเนินไปอย่างชาวสะอาดเรียบร้อย เป็นที่น่าชมเชยยิ่งนัก⁴⁶ ซึ่งงานชิ้นโบว์แดงอันนี้มาจะเป็นนิมิตหมายอันดีว่า คงจะทำให้รัฐบาลชุดใหม่ของพลโทถนอม กิตติขจร ซึ่งมีพลโทประภาส จารุเสถียร ร่วมคณะอยู่ด้วยสามารถบริหารประเทศไปได้อย่างราบรื่น แต่สภาวะการณ์ทำได้เป็นไปอย่างที่คาดหมายไม่ เพราะในที่สุดรัฐบาลของพลโทถนอม กิตติขจร ก็ต้องเผชิญกับมรสุมทางการเมืองในคานต่าง ๆ เข้าอีกจนได้ และเมื่อ

⁴⁴ชัชชัย บุรุษพิพัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 298.

⁴⁵Frank C. Darling, Op.cit., p. 184.

⁴⁶บรรณิณี เศรษฐบุรุษ และโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 224.

มรสุมการเมืองดังกล่าวทวีความรุนแรงขึ้น และรัฐบาลชุกพลโทถอนอม ทำที่ว่าจะไม่อาจแก้ปัญหาคือแล้ว คณะทหารชุดเดิม ซึ่งนำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงจำเป็นต้องทำการปฏิวัติอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ซึ่งสาเหตุสำคัญซึ่งนำไปสู่การปฏิวัติในครั้งนี้ อาจแยกพิจารณาได้ 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

(1) การแตกแยกความสามัคคีในพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลซึ่งตั้งใหม่ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อกลางเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2500 คือ พรรคชาติสังคม

(2) ปัญหาวิกฤติการทางด้านการเศรษฐกิจและการเงินการคลังภายในประเทศ

(1) การแตกความสามัคคีของสมาชิกพรรคชาติสังคม มีผู้กล่าวว่าพรรคชาติสังคม ซึ่งอีกนัยหนึ่งก็คือพรรคสมระหว่างอดีตเสรีมันักศิลา กับอดีตสหภูมิเป็นส่วนใหญ่ นั้น แม้อาจจอมพลสฤษดิ์ จะอ้างว่าตั้งพรรคชาติสังคมขึ้นมาเพื่อเป็นการปรับปรุงพรรคสหภูมิ (ซึ่งเป็นของน้องชายคนและคนให้ความสนับสนุนอยู่) ก็ตาม แต่ขอความจริงได้เป็นที่ประจักษ์ชัดคือว่า พรรคชาติสังคมถูกตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนรัฐบาลชุดใหม่ ภายหลังจากเลือกตั้ง 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 เป็นสำคัญด้วย จึงจะเห็นได้จาก การให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์หลายฉบับของพลโทถอนอม กิตติขจร ซึ่งได้บอกว่าคุณได้รับการสนับสนุนจากพรรคชาติสังคม โดยจะดำเนินนโยบายบริหารประเทศตามนโยบายที่พรรคนี้วางไว้ อย่างไรก็ตามได้เป็นที่น่าเสียดาย พรรคชาติสังคมอันเปรียบเสมือนฐานอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลชุดนี้ก็กลับเกิดแตกสามัคคีกันภายในพรรค แบ่งพรรค แบ่งพวก แยกแยะ ซึ่งก็ชิงเค้นกัน ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาสมาชิกของพรรคชาติสังคม ซึ่งมาจากเสรีมันักศิลาเดิมบ้าง สหภูมิเดิมบ้างนั้นไม่เคยมีแนวนโยบายทางการเมืองที่สอดคล้องต้องกันมาก่อนนั่นเอง

บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) สังกัพรรครัฐบาลนั้นนอกจากจะมีความคิดเห็นไม่คอยจะลงรอยกันแล้ว ต่างก็พยายามจะกอบโกยหาผลประโยชน์เข้าตัวเอง ด้วยต่างพากันเข้าใจว่าตนเองมีส่วนในการคำจุนให้รัฐบาลชุดนี้คงอยู่ในตำแหน่งได้ ฉะนั้นจึงต่างหวังจะได้ตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ๆ อภิสิทธิ์ และสิทธิต่าง ๆ เป็นการตอบแทนจากรัฐบาล พลโทถอนอม นายกรัฐมนตรีพยายามที่จะแก้ไขโดยสร้างความพอใจให้แก่ทุกฝ่าย ทั้งนี้โดยทำการปรับปรุงตัวบุคคลผู้ร่วมงานในคณะรัฐบาลเสียใหม่ ด้วยการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนจากรัฐบาลที่เป็นตัวตั้งตัวที่สำคัญให้เข้าร่วมในคณะรัฐบาลถึง 5 คน

โดยให้คนเก่าที่ดำรงตำแหน่งอยู่เดิมพ้นหน้าที่ไป การปรับปรุงครั้งนี้กระทำเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2501⁴⁷ ซึ่งภายหลังการปรับปรุงคณะรัฐบาลคราวนี้ แทนที่จะทำให้บรรยากาศทางการเมืองภายใน พรรครัฐบาลดีขึ้นดังที่พลโทถนอม คาดคิดกลับยิ่งทำให้สภาวะการณ์แยกลงไปอีก เพราะ ส.ส. อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งก็พากันคาดการณ์ไว้เหมือนกันว่าตนน่าจะได้รับการแต่งตั้ง เข้าดำรงตำแหน่งในคณะรัฐบาลแต่กลับไม่ได้รับแต่งตั้ง บรรดา ส.ส. เหล่านี้เมื่อพลาดหวังไม่สมความตั้งใจก็บังเกิดความไม่พอใจพากันถอนตัวแยกย้ายออกไปจากพรรครัฐบาล (พรรคชาติสังคม)

(2) ปัญหาวิกฤติการทางเศรษฐกิจและการเงินการคลังภายในประเทศ

นอกจากสมาชิกภายในพรรครัฐบาลจะเกิดแตกแยกก่อให้เกิดความระส่ำระสายในฐานอำนาจของรัฐบาลแล้ว ในด้านงานบริหารของรัฐบาลพลโทถนอม กิตติขจร ก็ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจและการเงินการคลังประสบความวิกฤติซ้ำเติมเข้าอีก กล่าวคืองบประมาณรายจ่ายเกินกว่ารายรับมากมายถึงประมาณ 2,200 ล้านบาท⁴⁸ เป็นผลให้งบประมาณประจำปี พ.ศ. 2501 ของไทยปิดหีบไม่ลง (พระราชบัญญัติงบประมาณ ประจำปี พ.ศ. 2501 กว่าจะประกาศใช้ได้ก็ล่วงเข้าเดือนกรกฎาคม ซึ่งนับว่าช้ามาก) รัฐบาลได้พยายามแก้ไขด้วยการขึ้นภาษีสินค้าต่าง ๆ ภายในประเทศ รวมทั้งการกู้เงินภายในเพื่อให้รายรับรายจ่ายได้ดุลยภาพกัน วิธีการแก้ไขโดยออกพระราชกำหนดปรับปรุงภาษีหลายฉบับออกมาบังคับใช้ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2501 ได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การบริหารของรัฐบาลชุดนี้ไปในทางเสียหาย ประชาชนทั่วไปเริ่มไม่พอใจเพราะสินค้าต่าง ๆ ราคาสูงขึ้น อีกทั้งรัฐบาลยังสั่งจ่ายเงินช่วยเหลือที่เคยจ่ายเป็นประจำให้แก่จังหวัดทั้ง 70 จังหวัดเสียอีกด้วย เศรษฐกิจของไทยตอนนั้นจึงยิ่งทรุดหนัก และบรรดา ส.ส. ทั้งหลายต่างฉวยโอกาสกล่าวโจมตีการบริหารงานของรัฐบาล พร้อมทั้งหาเสียงให้แก่ตนเองไปด้วย โดยยกเอาเหตุแห่งความเดือดร้อนของประชาชนซึ่งค่าครองชีพเพิ่มตัวสูงขึ้นเพราะรัฐบาลขึ้นภาษีสินค้ามาเป็นข้ออ้าง ซึ่งไม่มีผู้ให้ทัศนะในการกระทำของบรรดา ส.ส. นักฉวยโอกาสว่ามีเจตนาตรงกันข้ามกับรัฐบาล กล่าวคือ การที่รัฐบาลออกพระราชกำหนดพิทักษ์

⁴⁷ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในเรื่องเดียวกัน, หน้า 232 - 233.

⁴⁸ขจิตภัย บุรุษพิทักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 307.

อัตราภาษีสินค้าต่าง ๆ ออกมาใช้หนักเพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเงินของประเทศไว้ พยายามแก้ไข
วิกฤติการณ์ให้ประเทศชาติกลับคืนสู่ความสงบสุข แต่ทางฝ่าย ส.ส. กลับพยายามวิ่งเต้นก่อวิกฤติการณ์ขึ้น
เพื่อล้มล้างรัฐบาล⁴⁹ [โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดา ส.ส. จากพรรคฝ่ายค้าน เช่น พรรคประชาธิปัตย์
ประชากรานุกร และพวกที่ไม่สังกัดพรรค พวกนี้รวมกลุ่มกันจะยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล
นอกจากนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวยังปรากฏว่าเสียงวิพากษ์วิจารณ์ยังเกินเลยจากเรื่องปัญหาเศรษฐกิจภายใน
ในประเทศไปถึงเรื่องการค้าขายนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลด้วย กล่าวคือได้มีผู้เสนอความคิดเห็น
ให้รัฐบาลพลโททนอม เปลี่ยนแปลงแผนนโยบายต่างประเทศที่ใช้อยู่ในเวลานั้นเสียใหม่ โดยเลิกการ
ยึดมั่นผูกพันกับประเทศเสรีประชาธิปไตยแต่ฝ่ายเดียว แล้วหันมาค้าขายเป็นกลางแทน 50]

ส่วนเหตุผลที่ว่าเหตุใดรัฐบาลจึงใช้วิธีแก้ไขวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจภายในประเทศโดยการขึ้น
ภาษีสินค้าทำความเดือดร้อนให้ประชาชนนั้น อาจอธิบายชี้แจงได้ว่า จริงอยู่แม้รัฐบาลจะออกพระราช
กำหนดที่กีดกันอัตราภาษีทำความเดือดร้อนให้ประชาชนส่วนรวม แต่ในระยะต่อมารัฐบาลก็ได้ผ่อนปรน
แก้ไขรายการภาษีเพิ่มเสียใหม่โดยฟังเสียงจากมติมหาชนส่วนใหญ่ด้วย ทั้ง เช่น การยกเลิกภาษีน้ำมัน
การลดภาษีปูนซีเมนต์ การยกเลิกภาษีนม ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคอันจำเป็นมากสำหรับการ
ดำเนินชีวิตของประชาชนและเลือกเพ้นรายการเพิ่มภาษีให้เป็นการยุติธรรมแก่สังคมอย่างแท้จริง เท่านั้น
แต่บรรดา ส.ส. ทั้งหลาย (โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายค้าน) ได้พยายามชักจูงให้ประชาชนส่วนใหญ่มอง
ข้ามเจตนาดีและท่าทีผ่อนคลายลงของรัฐบาลดังกล่าวมาแล้ว โดยมุ่งหวังที่จะสร้างสถานการณ์ขึ้นเพื่อ
ล้มล้างรัฐบาล และแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองให้แก่ตนเองแต่ประการเดียว หากทำไปเพื่อเป็น
ตัวแทนปากท้องของประชาชนผู้เดือดร้อนทั้งที่บรรดา ส.ส. เหล่านี้ยกขึ้นมากล่าวอ้างแต่ประการใด⁵¹

⁴⁹ ไทยนต์ และรุ่งโรจน์ ณ นคร, นายกรัฐมนตรีคนที่ 11 กับ 3 ผู้นำปฏิวัติ (พระนคร:
โรงพิมพ์แพรวพิทยา, 2507), หน้า 306.

⁵⁰ ขจักษ์ บุรุษพิทักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 307.

⁵¹ ไทยนต์ และรุ่งโรจน์ ณ นคร, เรื่องเดิม, หน้า 307.

นอกจากปัญหาอันเป็นมูลเหตุสำคัญ (นำไปสู่การปฏิวัติ) ดังกล่าวข้างต้น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ นี้แล้ว รัฐบาลของพลโทถนอม กิตติขจร ก็ยังคงเผชิญอุปสรรคย่อยอีกหลายประการ เช่น ปัญหาด้านสาธารณสุข คือการระบาดของอหิวาตกโรค ซึ่งรัฐบาลแก้ไขไม่ตก และมีข่าวลือในค่านต่าง ๆ หนาแน่นมาก ในขณะที่ว่า ไทยกำลังถูกคอมมิวนิสต์แทรกซึมบ่อนทำลายบ้าง⁵² หรือบ้างก็ว่าจอมพล ป. กับพลตำรวจเอกเผ่า ผู้สูญเสียอำนาจกำลังวางแผนจะโค่นล้มรัฐบาลพลโทถนอมเพื่อหวังกลับเข้ามาครองอำนาจใหม่ อีกครั้งหนึ่ง หรือข่าวลือที่ว่าพลโทประภาส กำลังรวบรวมสมัครพรรคพวกจากบรรดานานทหารหนุ่ม ๆ ผู้หวังจะเป็นใหญ่เป็นโต เตรียมจะเข้ายึดอำนาจจากพลโทถนอม เพราะต้องการขัดขวางความพยายามของนายกรัฐมนตรีถนอมในอันที่จะจัดให้มีการเจรจาตกลงปัญหาข้อพิพาทกับเขมรซึ่งกำลังมีกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับไทยอยู่ในขณะนั้น เป็นต้น อนึ่งสภาพการณ์ทางการเมืองรอบ ๆ ประเทศไทยก็ส่อไปในทำนองไม่น่าไว้วางใจและน่าจะเป็นอันตรายสำหรับประเทศที่ต่อต้านและหวาดเกรงภัยคอมมิวนิสต์ เช่น ไทยเรา นั่นคือในลาวประเทศเพื่อนบ้านใกล้ซีกของเราได้มีการตั้งรัฐบาลผสม ซึ่งรวมเอาฝ่ายขบวนการปะเทดลาว ผู้นิยมคอมมิวนิสต์ขึ้นมาร่วมปกครองประเทศรวมทั้ง เขมรเอง ซึ่งกำลังมีกรณีพิพาทดินแดนกับไทยอยู่ก็ไปประกาศรับรองสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าให้อีกด้วย

ปัญหาและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่รัฐบาลของพลโทถนอม กิตติขจร เผชิญอยู่นั้น ทางจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งพักพิงรักษาตัวอยู่ที่สหรัฐอเมริกา ได้รับทราบด้วยความเป็นห่วงอยู่ตลอดเวลาจากรายงานที่ทางฝ่ายรัฐบาลไทยส่งไปให้เป็นระยะ ๆ และเมื่อได้ตระหนักว่ารัฐบาลของพลโทถนอม เห็นท่าจะไปไม่รอด เพราะเสถียรภาพสั่นคลอนเต็มที่แล้ว ประกอบกับภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้าพบปรึกษาราชการกับบุคคลสำคัญหลายฝ่ายของสหรัฐอเมริกา รวมทั้งประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ เพื่อทบทวนขอความช่วยเหลือทางทหารและเศรษฐกิจซึ่งทางฝ่ายสหรัฐอเมริกาได้ตั้งข้อสังเกตหลายประการเกี่ยวกับสถานการณ์ภายในประเทศไทยและรอบ ๆ ประเทศไทย เช่น การโฆษณาชวนเชื่อของคอมมิวนิสต์ซึ่งมา

⁵² มีเสียงลือว่ามีรัฐมนตรีในคณะบางคนมีท่าทีนิยมคอมมิวนิสต์ถึงกับเชิญให้รัฐบาลยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เพื่อก้าวไปสู่การรับรองรัฐบาลจีนที่กำลังก่อไป ดูเรื่องเดียวกัน, หน้า 323.

ในรูปต่าง ๆ ก็ดี เหตุการณ์ในลาวและเขมรก็ทำให้สถานการณ์ของไทยเป็นที่น่าวิตกอย่างยิ่ง⁵³ ฉะนั้นในวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้เดินทางกลับประเทศไทย อย่างเงียบ ๆ⁵⁴ และเรียกประชุมคณะรัฐประหารชุดเดิมในทันที (คณะรัฐประหารชุด 16 กันยายน พ.ศ. 2500) และในวันต่อมาคือ 20 ตุลาคม 2501 พลโทถนอม กิตติขจร ก็กราบถวายบังคม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในเวลาประมาณ 21.00 น. ของคืนวันที่ 20 ตุลาคม 2501 นั้นเอง คณะผู้ก่อการซึ่งเรียกตัวเองว่า คณะปฏิวัติ (ไม่เรียกคณะรัฐประหารเหมือนก่อน) ซึ่งประกอบไปด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และพลเรือน ก็ได้เข้าทำการยึดอำนาจการปกครอง ในนามของประชาชนชาวไทย โดยปราศจากการเสียเลือดเนื้อและชีวิต รัฐบาลของพลโทถนอม กิตติขจร ซึ่งเผชิญรสุมทางการเมืองในการบริหารประเทศมาประมาณเกือบ 10 เดือน ก็เป็นอันสิ้นสุดลง

อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่คณะปฏิวัตินำมากล่าวอ้างว่าเป็นสาเหตุในการเข้ายึดอำนาจการปกครองครั้งนี้ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 4 ลงในราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอน 81 วันที่ 20 ตุลาคม 2501 หน้า 10-13 พอจะสรุปได้ 3 ประการคือ

(1) ภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ที่พยายามแทรกซึมเข้ามายุ่งยงบ่อนทำลายความสามัคคีของคนในประเทศ เพื่อทำลายสถาบันทุกอย่างของชาติให้สูญไป อีกทั้งยังขัดขวางการบริหารงานของประเทศไทย

⁵³ สมบูรณ์ วรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า 84.

⁵⁴ ความจริงก่อนหน้านี้นั้นานจอมพลสฤษดิ์ ได้เคยเดินทางจากสหรัฐอเมริกากลับมายังประเทศไทยอย่างลับ ๆ ครั้งหนึ่งแล้ว เพื่อประชุมสังคายนาความแตกแยกในพรรคชาติสังคม ได้พักอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลาประมาณ 3 สัปดาห์ แล้วจึงออกเดินทางไปดูงานต่อยังลอนดอนประเทศอังกฤษ จนกระทั่งวันที่ 19 ตุลาคม 2501 เมื่อเหลือออกเต็มที่จากข่าวไม่ค้ำคาง ๆ ที่ได้รับจากประเทศไทยแล้ว จอมพลสฤษดิ์ จึงเดินทางกลับจากอังกฤษอย่างลับ ๆ อีกครั้งหนึ่ง และก่อการปฏิวัติขึ้นในวันที่ 20 ตุลาคม 2501

(2) ใ้มีการแอมอ้างใช้สิทธิและเสรีภาพตามระบอบรัฐธรรมนูญของคนไทยบางพวก อันก่อให้เกิดความแตกสามัคคีในหมู่ของคนไทย ทั้งยัง เป็นการชักขวางความก้าวหน้าของชาติบ้านเมือง

(3) อ้าภัยจากนอกประเทศ คือเหตุร้ายที่เกิดขึ้นใกล้เคียงกับประเทศไทยว่าจะเข้ามาทำลายประเทศไทยได้ง่าย โดยเหตุนี้จึงต้องทำการปฏิวัติเพื่อจัดระบบการปกครองของประเทศเสียใหม่ให้ตั้งอยู่บนรากฐานของระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคง และเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของประเทศชาติและประชาชนชาวไทย

3.2.2 ความเปลี่ยนแปลงทางการ เมืองภายในประเทศหลังการปฏิวัติ

ภายหลังจากคณะปฏิวัติได้ออกแถลงการณ์ (ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 4) ให้ประชาชนได้ทราบถึง เหตุผลที่ทำการปฏิวัติแล้ว ต่อมาก็ได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2501⁵⁵ ประกาศให้ประชาชนทราบแผนการดำเนินงานของคณะปฏิวัติที่จะจัดทำดังต่อไปนี้คือ

(1) เนื่องจากการกระทำครั้งนี้ เป็นการปฏิวัติไม่ใช่เพียงรัฐประหารอย่างที่เคยทำกันมาในครั้งก่อน ๆ คณะรัฐบาลที่จะจัดตั้งขึ้นในขั้นต้นนี้ จึงจะมีรูปเป็นรัฐบาลปฏิวัติในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลปฏิวัติจะประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี มีจำนวนตามสมควรแก่กิจการที่จะต้องบริหาร จึงจะได้ประกาศรายนามให้ทราบต่อไป

(2) จะได้ตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อร่างรัฐธรรมนูญใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ รายชื่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจะได้ประกาศต่อไป

(3) นอกจากหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญใหม่แล้ว จะได้ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญมีหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติในระยะเวลาปฏิวัติอีกด้วย การออกกฎหมายในระยะนี้ต้องผ่านสภานี้ นอกจากนั้นสภาร่างรัฐธรรมนูญ ยังมีอำนาจหน้าที่อย่างอื่น ซึ่งจะได้บัญญัติไว้ในประกาศตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ

⁵⁵คณะรัฐมนตรี, ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2507) หน้า 77 - 79.

(4) จัดการแก้ไขและปรับปรุง เศรษฐกิจแห่งชาติให้ดีขึ้น และเข้าสู่มาตรฐานที่พึงพอใจ โดยนำเอาหลักนิยมในระบอบประชาธิปไตยมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยทั้งในทางกลไกกรรมและอุตสาหกรรม สำหรับงานนี้จะไต่ตั้งคณะกรรมการวางแผนการเศรษฐกิจแห่งชาติ ทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้เป็นแผนการถาวร ซึ่งรัฐบาลตั้งขึ้นภายหลังจะต้องยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบเนื่องกัน ไม่ยกเลิกหรือเปลี่ยนใหม่ง่าย ๆ ตามอารมณ์ของผู้ที่เข้ามาเป็นรัฐบาล จะไปประกาศชี้แจงให้รัฐบาลทราบและเข้าใจแผนการและผลที่ทำสำเร็จเป็นปี ๆ ไป

(5) เพื่อให้ผลดังกล่าวในข้อ 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้แผนการเศรษฐกิจเป็นแผนการถาวรที่รัฐบาลจะต้องปฏิบัติสืบเนื่องกันไป จะต้องให้ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในระหว่างรัฐธรรมนูญกับแผนการเศรษฐกิจ และจะต้องเอาหลักการเศรษฐกิจเข้าบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญเท่าที่จะทำได้ และจะต้องประกาศแผนการดำเนินการเศรษฐกิจพร้อมกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญหรือในเวลาใกล้เคียงกัน

(6) แก้ไขปรับปรุงระเบียบการคลัง การปกครอง การศึกษา และอื่น ๆ บรรดาที่อยู่ในลักษณะงานปฏิบัติ โดยออกกฎหมายผ่านสภาร่างรัฐธรรมนูญ

(7) เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างขึ้นแล้ว การบริหารประเทศก็จะดำเนินไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนั้น

อนึ่งที่ว่าการกระทำครั้งนี้เป็นการปฏิวัติ มิใช่การรัฐประหารดังที่แล้ว ๆ มานั้น หมายความว่าในการเข้ายึดอำนาจการปกครองโดยคณะทหารในอดีตนามของไทย แม้แต่ครั้งก่อนหน้า 20 ตุลาคม 2501 นี้ คือเมื่อ 16 กันยายน 2500 นั้น เป็นเพียงการกระทำรัฐประหาร (coup d' état) เท่านั้น มิใช่การปฏิวัติ (revolution) ทั้งนี้เพราะว่าเมื่อจอมพลสฤษดิ์เข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แล้ว (16 กันยายน 2500) ก็ได้ทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรูปการปกครองของไทยให้เป็นแบบใหม่แตกต่างไปจากเดิมแต่ประการใดไม่ ทั้งนี้เพราะหลังจาก 16 กันยายน 2500 แล้ว เราก็คงยังมีสถาบันการเมืองต่าง ๆ ที่เคยมีอยู่มาก่อนหน้านั้นแล้ว เช่น พรรคการเมือง รัฐสภา การให้สิทธิเสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์อย่างเต็มที่ในการวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาล ตลอดจนการอนุญาตให้มีกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ เช่น สหภาพกรรมกร เป็นต้น และที่สำคัญคือยังคงมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศอยู่ เหล่านี้คือสภาพการณ์หลังการยึดอำนาจเมื่อ 16 กันยายน 2500 ที่เรียกว่า รัฐประหาร ซึ่งแตกต่าง

ไปจากการยึดอำนาจ 20 ตุลาคม 2501 คือในครั้งที่เราเรียกว่าการปฏิวัติ เพราะภายหลังที่ยึดอำนาจได้สำเร็จแล้ว คณะปฏิวัติก็ได้ดำเนินการเลิกมสถาบันนิติบัญญัติ คือ รัฐสภาถูกยุบ และยกเลิกรัฐธรรมนูญ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ถูกยกเลิกไป รวมทั้งฝ่ายบริหารคือคณะรัฐมนตรีก็เป็นอันสิ้นสุดลงด้วย ที่ยังคงไว้เดิมไม่ยกเลิกไปก็คือทางฝ่ายตุลาการ คงให้ศาลทั้งหลายมีอำนาจดำเนินการพิจารณาและพิพากษารรคดีให้เป็นไปตามบทกฎหมายเช่นเดิมทุกประการ แล้วคณะปฏิวัติก็เข้ารับการบริหารประเทศ ตั้งกองบัญชาการการปฏิวัติขึ้นมาโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติในนามของประชาชนชาวไทย เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด รักษาสถานการณ์ทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้จนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ (การยกเลิกและแก้ไขเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมานี้ คณะปฏิวัติได้แถลงไว้ในประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 3)⁵⁶ นอกจากนี้คณะปฏิวัติยังได้สั่งเลิกพรรคการเมืองที่มีอยู่เสียด้วย โดยออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 8 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501⁵⁷ ยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 (โดยอ้างว่าสถานการณ์ของประเทศไทยเวลานี้ไม่เหมาะที่จะมีพรรคการเมือง) เป็นผลให้บรรดาพรรคการเมืองทั้งหลายในประเทศไทยที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวต้องเป็นอันสิ้นสุดลง ซึ่งก่อนหน้าประกาศฉบับนี้ไทยเรามีพรรคการเมืองที่จดทะเบียนจัดตั้งกันมากมาย และนโยบายของแต่ละพรรคก็แตกต่างกันไป เช่น บางพรรคมีนโยบายต่อต้านอเมริกันและเรียกร้องให้ไทยถอนตัวจากองค์การ ส.ป.อ. ที่ร้ายไปกว่านั้นบางพรรคถึงกับมีนโยบายรับรองสาธารณรัฐประชาชนจีน (จีนคอมมิวนิสต์) สนับสนุนจะให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ตลอดจนเรียกร้องให้รัฐบาลไทยเปิดสัมพันธไมตรีกับสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วย⁵⁸ ยิ่งกว่านั้นคณะปฏิวัติยังได้ใช้กฎอัยการศึกทั่วประเทศอีกด้วย

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68 - 70. (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 3)

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74.

⁵⁸ ชัยภักดิ์ บุรุษพันธ์, เรื่องเดิม, หน้า 315 - 316.

ในช่วงเวลาระหว่างภายหลังการปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501 มาจนถึงประมาณปลายเดือนมกราคม 2502 เป็นช่วงที่ไทยยังไม่มีรัฐธรรมนูญใช้ เพราะของเดิมถูกยกเลิกไปในเวลาดังกล่าว ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับต่าง ๆ จึงเปรียบเสมือนเป็นตัวบทกฎหมายใช้ในการดำเนินการปกครองประเทศเพื่อมิให้ขาดตอนกว่าได้ และประกาศของคณะปฏิวัติบางฉบับก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวนโยบายของจอมพลสฤษดิ์ ผู้นำการปฏิวัติครั้งนั้น ตัวอย่าง เช่น ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 12 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2501 เน้นการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเด็ดขาด และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 24 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2501 ยืนยันกับคอมมิวนิสต์ว่าเป็นตัวการในการวางเพลิงและก่ออหัตถ์กรรม และย้ำโทษหนักสำหรับผู้ก่อหวอดวางเพลิงนั้น คือประหารชีวิตสถานเดียว⁵⁹ นอกจากนี้ก็มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53 ลงวันที่ 17 มกราคม 2502 ห้ามการติดต่อกาชาขายกับสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วย ฯลฯ

กาลเวลาได้ดำเนินมาจนถึงวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 (ค.ศ. 1959) ก็ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร (ชั่วคราว) พ.ศ. 2502 ซึ่งมีเพียง 20 มาตราเท่านั้น มาตราที่สำคัญ คือมาตรา 17 ซึ่งมีบัญญัติให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีอย่างมาก คือบัญญัติไว้ว่า

"ในระหว่างที่รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร หรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อความ หรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือทำการใด ๆ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำ เช่นว่านั้น เป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งหรือทำการใดไปตามความในวรรคก่อนแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาทราบ"⁶⁰

การที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 นี้ ก็เพื่อให้เป็นแม่บทกฎหมายเป็นหลักชั่วคราวในการปกครองจนกว่าจะมีรัฐธรรมนูญถาวร (ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญกำลังดำเนินการอยู่) ประกาศออกมาใช้

⁵⁹ ดูเพิ่มเติมจากประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, เรื่องเดิม, หน้า 79-82.

⁶⁰ มาตรา 17 ของรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 อ้างใน นรนิติ เศรษฐบุตร และโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 238.

ต่อมาในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี และในวันต่อมา (10 กุมภาพันธ์) ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ (อันเป็นชุดที่ 29 นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา) หลังจากนั้นอีก 2 วัน (12 กุมภาพันธ์) จอมพลสฤษดิ์ ก็นำคณะรัฐมนตรี เข้าแถลงนโยบายต่อสภาาร่างรัฐธรรมนูญ

การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในครั้งนี้นับว่าเป็นการก้าวขึ้นสู่จุดสุดยอดในตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองของจอมพลท่านนี้ เป็นครั้งแรกที่กล้าไต่หลังจากที่แคล้วคลาด เพราะเขาได้ปฏิเสธตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อหลังการรัฐประหาร 16 กันยายน 2500 อย่างไรก็ตาม จอมพลสฤษดิ์ ผู้นี้ได้เริ่มเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองมาบ้างแล้วตั้งแต่ในอดีตสมัยยังมียศแค่พันเอก ตำแหน่งผู้บังคับบัญชาการกรมทหารราบที่ 1 โดยได้เข้าร่วมในการรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2490 (ค.ศ. 1947) แต่ภายหลังจากการรัฐประหารในครั้งนั้นแล้ว เขาก็มิได้มีตำแหน่งในทางการเมืองแต่อย่างใด เพราะมีนิสัยไม่ชอบการเมืองและมักจะชอบกล่าวยืนยันอยู่เสมอว่า เขาชอบเป็นนายทหารที่มากกว่าจะเป็นนักการเมืองที่เสถียร⁶¹ แม้กระนั้นก็ตาม เขาก็ไม่อาจจะหนีการเมืองพ้น เพราะหลังจากที่เข้าร่วมการรัฐประหารเงี้ยบเมื่อปี พ.ศ. 2494 (ค.ศ. 1951) พลโทสฤษดิ์ (ยศในขณะนั้น) ก็ต้องเข้ามาพัวพันกับวงการเมืองมากขึ้นเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2494 เขาได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมในคณะรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม นับเป็นการเริ่มชีวิตของข้าราชการการเมืองควบคู่ไปกับงานประจำของพลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (เลื่อนยศเป็นพลเอก ปี พ.ศ. 2495) โดยตำแหน่งงานประจำในกองทัพบก ในตอนประมาณกลางปี พ.ศ. 2497 ได้เลื่อนชั้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกสืบแทนจอมพล ฉัตรทองหวาน อีกรวย

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่ได้รับพระราชทานยศเป็น "จอมพล" ในตอนต้นปี พ.ศ. 2499 แล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็เริ่มที่จะเบนเข็มหรือพาตัวเองออกจากวงการเมือง ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวเกิดขึ้นภายหลังจากการเลือกตั้งสภปรกของประเทศไทยในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ซึ่ง

⁶¹ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, เรื่อง เกม, หน้า 48.

ทำให้จอมพลสฤษดิ์ เริ่มมีทัศนคติที่ไม่ดีว่าการเมืองนั้นเป็นเรื่องสกปรก ชั่วช้า และในที่สุดภายหลังจาก
จอมพล ป. พิบูลสงคราม (ซึ่งมุ่งหวังจะขึ้นทอนอำนาจของจอมพลสฤษดิ์) ได้ออกหนังสือเวียน
เรียกร้องให้รัฐมนตรีในคณะของตนถอนตัวจากวงการฯ และลาออกจากข้าราชการประจำ เพื่อให้
ดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งย่อมจะมีผลทำให้จอมพลสฤษดิ์ หมด
ต้องพ้นจากตำแหน่งข้าราชการประจำ คือ ผู้นับราชการทหารบก (ซึ่งคุมกองทัพบกทั้งประเทศไว้) ไป
โดยปริยาย ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ได้คัดค้านความคิดริเริ่มอันนี้ของจอมพล ป. และเมื่อไม่เชื่อฟัง
จอมพลสฤษดิ์ ก็ลาออกจากตำแหน่งข้าราชการการเมือง (รัฐมนตรีช่วยว่าการกลาโหม) และต่อมา
ยังลาออกจากพรรคเสรีมนังคศิลา (ซึ่งตนเป็นรองหัวหน้าพรรค) อันเป็นพรรคของรัฐบาลอีกด้วย

พฤติกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ดังกล่าวได้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าเขาได้กลับไปมีความคิด
แบบเดิมก่อน ปี พ.ศ. 2494 ที่ว่า ขอเป็นทหารที่มากกว่าจะเป็นนักการเมืองที่เลว เขาได้เคยให้
สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งเมื่อประมาณต้นปี พ.ศ. 2500 ว่า

".... ข้าพเจ้าไม่ชอบการเมือง และจะไม่เอาตัวเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับพรรคการเมือง
ใด ๆ หรือกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อพรรคการเมืองอีกต่อไปแล้ว"⁶²

คำพูดดังกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ นี้อาจมองได้อีกแง่หนึ่งว่า เขาอาจจะไม่ได้กล่าวออกมาจาก
ใจจริงก็ได้ หากแต่เพียงเป็นการกล่าวเพื่อเรียกร้องความเห็นอกเห็นใจและหาคะแนนนิยมจากประชา-
ชนไทยขณะนั้น ซึ่งกำลังมีปฏิกริยาต่อต้านรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (อันเนื่องมาจากการเลือกตั้ง
สกปรก) ซึ่งข้อสันนิษฐานประการหลังนี้ก็มีเหตุผลที่อาจจะพอรับฟังได้เป็นเครื่องสนับสนุนอยู่เช่นกัน
กล่าวคือในการก่อตั้งพรรคสหภูมิขึ้นมาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2500 นั้น ก็มีคนสงสัยกันมากว่า พรรค
สหภูมิก่อตั้งขึ้นมาโดยมีจอมพลสฤษดิ์ ให้การหนุนหลังอยู่ ซึ่งถ้าเป็นจริงดังที่สงสัยกันก็แสดงว่าจอมพล
สฤษดิ์ ยังรักที่จะเข้ามาเล่นการเมืองโดยอาศัยฐานสนับสนุนจากพรรคการเมืองมากกว่าจะเกลียดการ
เมืองดังที่เคยกล่าวว่าย้ายอยู่เสมอ และให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ไว้ อย่างไรก็ตามความสงสัยดังกล่าวก็ถูกลืม
ไปเพราะหลังการรัฐประหารเมื่อ 16 กันยายน 2500 นั้น จอมพลสฤษดิ์ ได้แสดงที่ท้าวว่าไม่สนใจ

62

The Bangkok Post, March 7, 1957 in Frank C. Darling, Op.cit.,

ตำแหน่งทางการเมือง โดยปฏิเสธการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายหลังจากการเลือกตั้งครั้งใหม่ เมื่อ 15 ธันวาคม 2500 ผ่านพ้นไปแล้วโดยให้พลโทถนอม กิตติขจร เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ต่อจากรัฐบาล 90 วันของนายพจน์ สารสิน

การที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปฏิเสธการที่เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นยังไม่อาจกล่าวได้ว่าเขาไม่ชอบการเมืองดังที่เคยกล่าวอ้างแต่อย่างใด เพราะประจักษ์พยานอีกอันหนึ่งได้เป็นเครื่องยืนยันว่าเขามีใจเกลียดการเมือง สิ่งนั้นก็คือการที่จอมพลสฤษดิ์ ได้จัดตั้งพรรคการเมืองชื่อพรรคชาติสังคมขึ้นมา ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2500 ผ่านพ้นไปไม่กี่วัน⁶³ โดยที่จอมพลสฤษดิ์เองดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าพรรค นี่อาจจะเป็นข้อพิสูจน์ได้ว่าที่เขาเกลียดการเมืองนั้นไม่จริง และการที่เขาปฏิเสธตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นและให้พลโทถนอม กิตติขจร เป็นแทนนั้น ก็อาจจะเนื่องมาจากกลัวจะถูกประชาชนวิพากษ์วิจารณ์หรือตำหนิเอาได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ กระทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองก็เพื่อหวังรวมอำนาจครองอำนาจเสียเอง ซึ่งความเข้าใจและคำทำนายที่เตือนถึงกล่าวอาจจะทำให้ข้อเสียและเกียรติคุณในฐานะขั้วปฏิวัติประชาชนที่จอมพลสฤษดิ์ ได้สร้างไว้ (อาจสันนิษฐานว่าเป็นการปูพื้นฐานทางการเมืองจากความสนับสนุนและความประทับใจของประชาชน) ต้องพลอยสูญสลายไปด้วย แต่แล้วโอกาสก็เป็นของเขาเมื่อมีการปฏิวัติในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ซึ่งยึดเอาความล้มเหลวในการบริหารงานและมรสุมทางการเมืองต่าง ๆ ของรัฐบาลพลโทถนอม กิตติขจร เป็นปฐมเหตุผสมผสานกับการอ้างภัยคอมมิวนิสต์แทรกซึม บ่อนทำลายเป็นข้ออ้างในการที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ต้อง เข้ามารับการปฏิวัติเผด็จการปกครองของไทยเสียใหม่ พร้อม ๆ กับการพาตัวจอมพลสฤษดิ์เองก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองชั้นสูงสุดอย่างแท้จริงและอย่างเต็มภาคภูมิเป็นครั้งแรก ตลอดจนเป็นที่ยอมรับจากประชาชน (legitimacy) อีกด้วย

⁶³ดูรายละเอียดเกี่ยวกับการก่อตั้งพรรคชาติสังคมใน ขจักษัย บุรุษพันธ์, เรื่องเดิม, หน้า 297 - 298.